
PASSEND ONDERWIJS: HOOGBEGAAFDHEID, EEN ONDERGESCHOVEN KINDJE

---

15 september 2024

Door M.S. Pannekoek

(inzending essaywedstrijd Wetenschappelijk Bureau BBB, 2024)

Je vrolijke, leergierige 4-jarige verandert zodra het naar school gaat. Na een lange zoektocht blijkt dat je kind hoogbegaafd is. Hoogbegaafdheid is een begrip met veel vooroordelen. Leraren begrijpen de manier van denken niet, het schoolsysteem past niet bij de manier van leren en kinderen en ouders stuiten op veel problemen. Het kind dreigt uit te vallen. Volgens de Wet Passend Onderwijs moeten ook deze leerlingen geholpen worden. De praktijk leert dat dit moeilijk is. Vaak wordt het door leraren niet herkend (of erkend). Waar leerlingen die moeilijk leren of die een stoornis of beperking hebben, vaak hulp krijgen en waarvoor veel kosten vergoed worden, gebeurt dit bij hoogbegaafde leerlingen niet. Terwijl zij net zo veel recht op hulp en ondersteuning hebben. Omdat hoogbegaafdheid als een luxeprobleem wordt gezien, draaien ouders voor de kosten op. Gelukkig zijn er lagere scholen in Nederland, die het wél begrijpen. Helaas is dat maar een handjevol. Ook in het voortgezet onderwijs zijn scholen, die expertise hebben op het gebied van hoogbegaafdheid, schaars. Er kan nog veel verbeterd worden aan het passend onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen.

Het potentieel van hoogbegaafde mensen in onze maatschappij wordt veel te weinig benut. Hoewel hoogbegaafden op verschillende vlakken enorm getalenteerd zijn, gebruiken zij die talenten vaak niet. Een grote groep heeft geen diploma, werkt onder hun niveau en/of zit niet op de juiste plek. Veel hoogbegaafde volwassenen worstelen in hun werk, voelen zich onbegrepen en zitten tegen een "bore-out" aan. Behoorlijk wat hoogbegaafde kinderen hebben het moeilijk op school of zitten thuis. Manon Sinnige, specialist hoogbegaafdheid, vindt dat we als maatschappij deze leerlingen niet bepaald tot hun recht laten komen: In het beste geval worden het geslaagde ondernemers zonder schooldiploma's, in het slechtste geval ongelukkige drop-outs met weinig perspectief en een groot minderwaardigheidscomplex. Het Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen spreekt in hun onderzoek "Heel slim en toch zonder werk. Hoe kan dat?" van grote aantallen hoogbegaafde volwassenen zonder werk. Veel leed kan voorkomen worden door het vroeg herkennen en erkennen van de hoogbegaafde kinderen, te beginnen op de kleuterschool.

Leerlingen die moeilijk leren of een beperking of stoornis hebben, worden snel gesignaleerd. Ouders trekken eerder aan de bel en leraren herkennen de problemen. Passende hulp kan snel geboden worden. Tevens is er een budget voor de nodige onderzoeken, leerlingenvervoer en speciaal onderwijs. Anders is dit bij de hoogbegaafde leerling. Leerkrachten herkennen de signalen niet, het bieden van passend onderwijs lukt vaak niet en speciale klassen of scholen voor hoogbegaafden in Nederland zijn schaars. Ouders stuiten op veel onbegrip. Er heerst een algemeen beeld van een intelligent kind: hoe slimmer, hoe succesvoller, dus wat is het probleem? Terwijl deze leerlingen wel degelijk problemen ervaren.

Neem het verhaal van Lukas. Lukas is een vrolijke jongen, sociaal, leergierig en houdt van voetbal. Voor veel kinderen is voetballen gewoon een spelletje tegen de bal aantrappen. Niet voor Lukas. Al vanaf dat hij begon met voetballen, denkt hij na over de tactiek, over de beste opstelling, over wat na elke wedstrijd beter kan. Het frustriert hem dat de andere jongens in zijn team dat niet zien of zich daar niet mee bezig houden. Op 4-jarige leeftijd gaat Lukas naar school. Hij verheugt zich er enorm op. Eindelijk krijgt hij antwoorden op al zijn vragen en gaat hij nieuwe dingen leren. Na een paar weken merken de ouders echter dat de vrolijke, leergierige Lukas verandert en niet in positieve zin. Thuis is hij prikkelbaar, huult snel, wordt snel driftig, slaapt slecht. De ouders kaarten bij de leerkracht het probleem aan, maar aangezien Lukas het gedrag niet in de klas vertoont, ziet de juf het probleem niet. Als Lukas in groep 3 zit, krijgt hij zijn eerste Cito-toets. In de toets komt de volgende opgave voorbij: in een boom hangen 10 appels. Er staat een trap tegen de boom waarop een mannetje staat, die met zijn hand naar boven reikt. De eenvoudige vraag erbij luidt: Hoeveel appels kan het mannetje plukken? Lukas telt 10 appels, maar beredeneert dat het mannetje de bovenste 5 appels niet kan plukken. Hij komt daar immers zo nooit bij. Lukas vult dus in: 5 appels. De juf rekt de opgave fout en concludeert dat hij nog niet tot 10 kan tellen. De juf begrijpt Lukas niet of heeft niet in de gaten hoe zijn denkwijze is, met als gevolg dat Lukas eindeloos moet oefenen om tot 10 te tellen. Iets wat hij allang kan. Sterker nog, hij kan met gemak veel verder tellen. Er ontstaat frustratie bij Lukas, dat zich uit in verzet. Hij wil niet eindeloos herhalen. Het maakt hem boos.

Het gedrag van Lukas gaat van kwaad tot erger. Niet alleen thuis, maar ook op school laat hij nu ander gedrag zien: hij wordt dwars, vertoont clownesk gedrag, daagt de leerkracht uit. Uiteindelijk wil hij niet meer naar school. Hij is teleurgesteld; school is niet wat hij ervan verwacht had. Hij krijgt er geen antwoorden op zijn vragen, de uitleg is te lang, er wordt eindeloos herhaald, de opgaven zijn te makkelijk. Zijn creatieve manier van denken wordt niet gewaardeerd.

Uiteindelijk is het zo erg, dat hij niet meer wil leven. De ouders zijn radeloos. Het voelt alsof ze hun kind elke dag naar de slachtbank brengen. Maar hoe komt het dat hij zo'n afkeer tegen school heeft? Zij weten dan nog niet wat er met hun kind aan de hand is. Lukas komt depressief thuis te zitten. Voor de ouders begint

er een lange zoektocht naar wat de reden is, dat hun kind zich zo diep ongelukkig voelt en niet meer naar school te krijgen is.

Alle gesprekken die de ouders met de school hebben, leiden tot niets. Na veel frustratie, onbegrip en zoekwerk komen de ouders toevallig in contact met een ouder waarvan de zoon dezelfde problemen ervaart. Haar kind is hoogbegaafd en zij raadt aan om Lukas te testen. Omdat de ouders een verklaring willen voor het gedrag en de problemen op school van hun kind, besluiten ze dit te doen. Niet omdat zij denken dat hun kind hoogbegaafd is, maar omdat zij problemen zien en hun kind willen helpen. Het enige wat voor hen telt, is dat hun kind weer plezier heeft in school en het leven. Vanuit school is er geen begrip. De leerkrachten zien het probleem niet: hij is toch lekker aan het spelen op het schoolplein? Lukas is niet het stereotype voorbeeld van een hoogbegaafd kind, althans wat de meeste mensen denken bij een hoogbegaafd kind. Hij is geen zonderling, kan niet fantastisch piano spelen, lost hogere wiskunde niet in een mum van tijd op of spreekt vloeiend een vreemde taal. Hij haalt ook niet makkelijk de hoogste cijfers op school. Het is wel de jongen, die zichzelf heeft leren veters strikken en lezen, die de leraar uitdaagt, die de lachers op zijn hand heeft in de klas, die snel verbanden legt en die veel meer in zijn mars heeft, als hij minder zou klieren en zich op zijn werk zou richten. Maar ook een gevoelig kind, die zich zorgen maakt om een ander, die nadenkt over leven na de dood en wat er nog meer is in het heelal. Die niet goed tegen verandering kan, die niet van verrassingen houdt, die bang is voor afwijzing en fouten maken. Voor zijn ouders is dit alles normaal. Zij weten niet beter, het is immers hun eerste kind. Ouders hebben geen referentiepunt.

Doordat de leerkrachten de signalen niet oppikken, is er geen begrip voor de situatie. Laat staan dat de school mee wil werken aan een onderzoek wat het gedrag kan verklaren. De ouders besluiten zelf de kosten voor het onderzoek te betalen. Uit de test blijkt dat Lukas hoogbegaafd is. Een term die ouders van deze kinderen niet graag gebruiken. Het wordt toch gezien als een luxeprobleem. Terwijl deze kinderen net zo veel problemen kunnen ondervinden als kinderen aan de andere kant van de IQ-curve. Bovendien omvat hoogbegaafd zijn zoveel meer dan alleen een hoog IQ. Hoogbegaafde kinderen zijn vaak perfectionistisch, wat kan leiden tot faalangst, stress en uitputting. Door verveling in het reguliere onderwijs kunnen zij gaan onderpresteren. Hoogbegaafde kinderen voelen zich vaak anders, wat kan leiden tot gevoelens van eenzaamheid en vervreemding. Door een verhoogde gevoeligheid en intensiteit van emoties zijn sommige hoogbegaafde kinderen meer vatbaar voor angststoornissen en depressie. Verschillende onderzoeken, onder andere van Cross&Cross, Subotnik en Neihart, Reis, Robinson & Moon, tonen aan, dat een significant deel van de hoogbegaafde populatie kwetsbaar is voor deze problemen. Ongeveer 20 tot 25 % ervaart op een bepaald moment in het leven psychische problemen. Dit cijfer ligt hoger dan het algemene gemiddelde bij kinderen, dat rond de 10 à 15 % ligt.

Geschat wordt dat er in Nederland zo'n 6000 hoogbegaafde kinderen thuis zitten, omdat zij nergens in het onderwijs een passende plek kunnen vinden. Een oorzaak vinden van het problematische gedrag is van groot belang. Verkeerde diagnoses liggen op de loer: autisme, ADHD, ADD zijn labels die vaak op hoogbegaafde kinderen worden geplakt. Een verkeerde diagnose zorgt voor schade en onnodig lijden, omdat de benadering en/of behandeling die wordt toegepast, niet tegemoetkomt aan de behoeften van het kind. Dit gaat ten koste van onder meer het welbevinden en het zelfbeeld (Anja Kerpel, 2014). Bij het hoogbegaafde kind kan het niet aanbieden van hulp leiden tot demotivatie en uiteindelijk uitval. De Vereniging voor Begaafdheidsprofielscholen geeft aan, dat het steeds duidelijker is geworden, dat er bij deze groep leerlingen niet altijd 'uitkomt wat er in zit'. De ervaringen van hoogbegaafde leerlingen die door onderpresteren in een negatieve spiraal terecht zijn gekomen, tonen overduidelijk aan dat passend onderwijs en gerichte begeleiding ook voor deze categorie leerlingen een maatschappelijke noodzaak is.

De Vereniging voor Begaafdheidsprofielscholen beweert dat hoogbegaafdheid in het hedendaagse onderwijs in het algemeen wordt herkend en erkend. In de praktijk is dit echter anders. Veel ouders geven aan dat zij zelf hun zoektocht hebben moeten starten. Het zou zoveel schelen als de leerkracht het vermoeden van hoogbegaafdheid had aangekaart. Quirien Oldenkamp interviewde verschillende ouders van (vaak meerdere) hoogbegaafde kinderen. Ook in haar onderzoek geeft het merendeel van deze ouders aan dat het herkennen van de tekenen van hoogbegaafdheid bij hun kind een lastig traject is geweest. Leerkrachten hebben echter dagelijks meerdere kinderen in de klas en hebben een referentiepunt. Voor hen zou het makkelijker moeten zijn om een hoogbegaafd kind te kunnen herkennen.

Hoe komt het dat leerkrachten de signalen niet oppikken? Bij 40 procent van de hoogbegaafde kinderen wordt hoogbegaafdheid nog steeds niet (h)erkend en als zodanig gewaardeerd, schrijft van het Klooster in Trouw. Laat staan als kinderen "dubbel bijzonder" zijn; als er naast hoogbegaafdheid ook sprake is van autisme, ADHD, dyslexie bijvoorbeeld. Er zijn verschillende oorzaken voor. Ten eerste het aantal hoogbegaafden in de klas. Gemiddeld zit er 1 hoogbegaafd kind per klas van 25 leerlingen. Is het reëel te verwachten dat een leerkracht het hoogbegaafde kind eruit pikt? Wel als er meer kennis en kunde omtrent dit onderwerp zou zijn en bovendien leerkrachten de problemen of vragen die ouders aankaarten serieus zouden nemen.

Rosalie Anstadt bevestigt dat ouders een belangrijke schakel vormen tussen het kind en school. Zij kennen hun kind al van baby af aan en hebben daardoor vaak een goed beeld van wat hun kind nodig heeft en wat de uitdagingen zijn. Signalen die ouders ventileren naar de leerkracht zijn dus belangrijk en zouden serieus genomen moeten worden. Een eerste signaal bij hoogbegaafdheid is bijvoorbeeld dat een kind thuis ander gedrag laat zien dan in de klas. Denk hierbij aan het kind dat thuis heel goed kan lezen en in de klas aan het "hakken

en plakken" is, zoals het aangeleerd wordt en waar het hoogbegaafde kind zich aanpast aan de rest van de klas. Of als het kind thuis boosheid, drift- en huilbuien laat zien en op school een voorbeeldig kind is. De frustratie van hoe het op school gaat, komt er thuis uit. De eerste stap vanuit school zou moeten zijn: het erkennen van het probleem en begrip tonen.

Naast het kleine percentage hoogbegaafden in onze samenleving, wordt het gedrag van deze kinderen niet goed geïnterpreteerd. Vaak ligt een emotionele reden ten grondslag aan het gedragsprobleem. Veel hoogbegaafde kinderen zijn gevoelig. Een opmerking, een plagerijtje of een nare ervaring kunnen veel harder aankomen. Bovendien kunnen hoogbegaafden bepaalde opmerkingen heel letterlijk nemen en hebben zij een sterk rechtvaardigheidsgevoel. De omgeving zal dit niet altijd merken. Kinderen kunnen hun gevoel niet altijd direct benoemen en hoogbegaafde kinderen zijn op jonge leeftijd al goed in het maskeren van emoties. Zij worden dan eerder 'druk', gaan 'kinderachtig' gedrag vertonen of trekken zich terug (Pijpers en Carmiggelt, 2014).

Ten derde wordt het herkennen van hoogbegaafdheid bemoeilijkt, doordat er verschillende profielen zijn. Hoewel de hoogbegaafden veel overeenkomsten hebben, is geen enkel hoogbegaafd kind hetzelfde. Betts en Neihart geven dit duidelijk weer in "de zes profielen".

Tevens concludeerde Tom van Ransbeeck, onderzoeker op het gebied van psychologie en pedagogiek, dat leerkrachten geen eenduidig antwoord hebben op de vraag wat hoogbegaafdheid nu eigenlijk is. Dat kan verklaren dat hoogbegaafdheid niet wordt opgemerkt.

Oldenkamp concludeerde dat er een groep hoogbegaafde kinderen is waarbij de eerste tekenen van hoogbegaafdheid al op jonge leeftijd zijn gezien door een voorsprong in de ontwikkeling, maar dat deze door bijvoorbeeld onderpresteren op school weer zijn vervaagd.

Het grootste probleem van het niet herkennen van hoogbegaafdheid, stelt Oldenkamp, is de geringe kennis hierover op de scholen. Kunnen we dit de leerkrachten wel kwalijk nemen? Tijdens de opleiding komt hoogbegaafdheid immers niet aan bod. Als leerkrachten eerder aan ouders aangeven dat zij handelingsverlegen zijn, dan kan sneller externe hulp ingeroepen worden of ouders kunnen doorverwezen worden naar experts.

Haenen en Mol Lous concludeerden dat onderwijs aan deze leerlingen specifieke kennis en vaardigheden vergt. Het is daarom van belang dat lerarenopleidingen aandacht besteden aan het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Niet alleen om deze leerlingen tot hun recht te laten komen, maar ook om te voorkomen dat de leerlingen uitvallen en/of onderpresteren, doordat het onderwijs niet aansluit bij hun onderwijsbehoeften. Zij merkten op, dat lerarenopleidingen in hun curriculum in ieder geval aandacht moeten besteden aan kenmerken en behoeften van hoogbegaafde leerlingen, zodat hoogbegaafde leerlingen (h)erkend worden. Als de leraar geïnteresseerd is in hoogbegaafdheid en hier

bekwaam in wil worden, kan een post-bachelor opleiding of cursus hoogbegaafdheid gevolgd worden.

De ouders van Lukas hebben een negatieve ervaring wat betreft het herkennen en erkennen van het probleem door leraren. Als er leerkrachten zijn die het hoogbegaafde kind wel (h)erkennen, stuiten we op het probleem dat leraren op reguliere scholen worstelen met het geven van passend onderwijs. Scholen zijn verplicht, volgens de Wet Passend Onderwijs, om onderwijs te bieden dat past bij zijn of haar kwaliteiten en mogelijkheden. Onder andere om ouders te ontlasten en thuiszitten te voorkomen. De praktijk leert, dat het moeilijk is om onderwijs te geven dat bij de hoogbegaafde leerling past. Passend onderwijs is echter van groot belang voor het welzijn en de ontwikkeling van hoogbegaafde kinderen. Uit de bevindingen van Oldenkamp kwam naar voren dat wanneer hoogbegaafde kinderen onderwijs krijgen dat goed aansluit, dit te merken is aan het kind. Doordat kinderen meer worden uitgedaagd op hun eigen niveau, zien veel ouders dat hun kind verandert. Ouders zien dat hun kind weer naar school wil, meer ontspannen is en de woedeaanvallen wegblijven. De kinderen gaan weer "aan", doordat ze voldoende uitdaging krijgen, met ontwikkelingsgelijken samen zijn en er minder herhaling is. De kinderen hebben na school een meer voldaan gevoel; ze hebben hun hersenen immers gebruikt; hun leerhonger is gestild.

Onderzoekers zoals Tessa Kieboom en rapporten van Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) en de Kennisrotonde, benadrukken allemaal dat het bieden van maatwerk, verrijking en een stimulerende leeromgeving, cruciaal zijn om onderpresteren, sociale isolatie en psychische problemen bij deze kinderen te voorkomen. Het treffen van zogenaamde "peers" of ontwikkelingsgelijken blijkt ook belangrijk te zijn voor het geluk van hoogbegaafden. Een plusklas, waar hoogbegaafden elkaar ontmoeten, draagt bij aan de ontwikkeling en bevordert sterk de leerprestaties.

Het aanbod van reguliere scholen, waarbij in een reguliere klas maatwerk wordt gegeven voor de hoogbegaafde leerling, is lastig te bepalen. Bovendien is het sterk afhankelijk per regio en visie van het bestuur. In de randstad claimen meer scholen kennis en kunde van hoogbegaafdheid te bezitten. Scholen in de randstad investeren sterk in hoogbegaafdenbeleid en het delen van expertise, terwijl andere regio's, voornamelijk landelijk gelegen, achterblijven door een gebrek aan middelen of prioriteit. Samenwerkingsverbanden blijken een grote rol hierin te spelen.

Het benoemen van hoogbegaafdheid in het ondersteuningsprofiel van de school wil niet zeggen dat er daadwerkelijk kennis aanwezig is van hoogbegaafdheid. In de praktijk gaat dit niet veel verder dan het aanbieden van extra werk of een (externe) plusklas van een middag in de week. Passend onderwijs voor het hoogbegaafde kind is niet het extra (of meer) werk geven, het op de gang zetten en zelf laten werken zonder enige uitleg of het kind de leerkracht laten helpen door aan andere kinderen uitleg te geven. Hoogbegaafde kinderen hebben ook uitleg nodig, zij het kort en krachtig. (Te veel) herhaling is funest voor het

hoogbegaafde kind. De kinderen haken af. Uit verschillende onderzoeken, onder andere van SLO, de kennisrotonde, de Universiteit van Utrecht en van Tessa Kieboom en Kathleen Venderickx, is gebleken dat het aanbieden van andere onderwijsvormen, zoals versnellen, differentiëren en onderzoekend leren, bij hoogbegaafde leerlingen effectief is. Wat nog belangrijker is, is om te kijken naar hoe een bepaalde methode effectief is voor een bepaalde leerling. Doordat elk kind verschillende behoeftes heeft, is het vinden van het juiste passende onderwijs extra moeilijk. Bovendien valt het van een leerkracht niet te verwachten, dat in een klas van dertig leerlingen, hij of zij ieder kind passend onderwijs kan geven. De grote diversiteit aan onderwijsbehoeftes in een klas kunnen door een leerkracht niet allemaal bevredigd worden (Oldenkamp). Onderwijsinstellingen geven zelf aan dat het lerarentekort of een gebrek aan financiële middelen de oorzaak is van de mismatch. Daarentegen stelde Oldenkamp dat de meeste scholen open staan voor het zoeken van een oplossing. Het lukt echter niet iedere school om daadwerkelijk een structurele oplossing te kunnen bieden. De Vereniging van Begaafdheidsprofiel scholen ziet dat meerdere scholen in de afgelopen jaren vaak zeer uiteenlopende maatregelen treffen om beter aan te sluiten bij de behoeftes van deze leerlingen. Deze inspanningen leiden niet vanzelfsprekend tot succes. In 2004 is door deze vereniging het project Begaafdheidsprofiel scholen gestart. De opzet van dit project is om een landelijk dekkend netwerk van begaafdheidsprofiel scholen op te zetten. Deze scholen onderscheiden zich van alle andere scholen in Nederland doordat zij expliciet voor hoogbegaafde leerlingen passend onderwijs realiseren en daarvoor gezamenlijk beleid ontwikkelen. Er zijn in Nederland zo'n 25 begaafdheidsprofiel scholen in het primair onderwijs. Op het totaal van 6562 primaire scholen in Nederland, is dit een druppel op een gloeiende plaat!

Uit een situatieanalyse van Zonnenberg blijkt een aantal kinderen baat te hebben bij regulier onderwijs met het aanbieden van extra's, zoals een plusklas, "peergroep"-dagen, aangepaste didactiek door middel van verrijken (door dieper in te gaan op de lesstof of aanbieden van extra vakken) en compacten (het overslaan van onnodige herhalings- en oefenstof). Voor een groot deel van de kinderen werkt dit echter niet. Zij zijn gebaat bij voltijds hoogbegaafdenonderwijs. Zij hebben continu peers om zich heen nodig en echt ander onderwijs. Oldenkamp concludeerde in haar onderzoek, dat 63% van de kinderen uiteindelijk gewisseld zijn van school en naar een school met voltijds hoogbegaafdenonderwijs zijn gegaan.

Er zijn twee soorten voltijds hoogbegaafdenonderwijs: reguliere scholen waarbij er een voltijd hoogbegaafde klas aanwezig is of een speciale school waar alleen hoogbegaafde kinderen op zitten.

Onderzoek van drs. Joop Smits, oud-onderwijsinspecteur en onderzoeker, geeft een aantal voordelen van voltijd hoogbegaafdenonderwijs: leerlingen kunnen in korte tijd (30% van de onderwijstijd) vakken als spelling, rekenen en begrijpend lezen doorlopen, onderpresteerders kunnen hun leerachterstand omzetten in een

voorsprong en de kwaliteit van het didactisch handelen van leraren en van de school als organisatie is beter. Bovendien krijgen hoogbegaafde leerlingen met een breder leerstofaanbod en meer uitdagend onderwijs de ruimte om hun talenten te ontwikkelen. Zonnenberg geeft aan dat de meeste leerlingen die overstappen naar voltijd hoogbegaafdenonderwijs ernstig beschadigd zijn. 90% laat een sterke verbetering zien op sociaal-emotioneel gebied en rondom het leren na de overstap.

Op de website van Willem Wind staat een overzicht van alle scholen in het primair en voortgezet onderwijs die voltijds onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen aanbieden en een onderwijsaanbod hebben die speciaal voor hoogbegaafden ontworpen is. Volgens zijn overzicht zijn dit 108 scholen in het primair onderwijs. Maar anderhalf procent van het totaal aantal primaire scholen in Nederland is dus gericht op hoogbegaafden.

Van de 76 samenwerkingsverbanden in Nederland zegt slechts 25% voltijds hoogbegaafdenonderwijs aan te bieden. De behoefte aan dit type onderwijs kan wel eens veel groter zijn, gezien ook de ongeveer 6000 hoogbegaafden die niet naar school gaan. Ook in het aanbod van voltijds hoogbegaafde scholen zijn aanzienlijke regionale verschillen. Rondom Utrecht vinden we de meeste voltijds hoogbegaafdenscholen. In het noorden en oosten van Nederland en in Limburg en regio Den Bosch zijn er nauwelijks voltijds hoogbegaafdenscholen. Kinderen moeten soms meer dan een half uur rijden voordat zij naar zo'n school kunnen.

Behalve dat het aanbod niet groot is, zijn er veel ouders die aangeven dat er vanuit de reguliere school weinig gecommuniceerd wordt over speciale scholen of scholen met expertise op gebied van hoogbegaafdheid. De onderwijsinspectie stelt dat de school waar de leerling is ingeschreven, contact zou moeten opnemen met het samenwerkingsverband wanneer het niet lukt om de begeleiding te bieden die de leerling nodig heeft. Samen zoeken zij dan naar een andere school die dat wel kan. In de praktijk gebeurt dit niet of nauwelijks. Ouders gaan uiteindelijk zelf wanhopig op zoek naar een andere school.

Buiten dat ouders graag geholpen zouden willen worden bij hun zoektocht naar ondersteuning voor hun kind en/of een speciale school, moeten zij veel offers brengen om hun kind naar zo'n school te laten gaan: logistiek is het vaak een uitdaging doordat de school ver weg zit en omdat deze kinderen niet in aanmerking komen voor leerlingenvervoer, moeten ouders dit zelf regelen. Zij krijgen bovendien nauwelijks tot niets vergoed van de kosten die zij maken. Als er specialistische hulp buiten school nodig is, denk aan faalangsttraining of psychologische hulp bij depressieve kinderen, dan kunnen de ouders ook hier niet rekenen op een vergoeding.

Kunnen we in Nederland iets leren van de landen om ons heen? Als we kijken naar het buitenland, dan zijn wereldwijd voltijds hoogbegaafde scholen zeldzaam. De Verenigde Staten, Singapore en Zuid-Korea staan in de top 3 van landen die bekend staan om hun sterke programma's en ondersteuning voor

hoogbegaafde leerlingen. De programma's in de Verenigde Staten worden over het algemeen aangeboden binnen het reguliere onderwijs. Daarnaast beslaat dat maar ongeveer 8% van het aantal openbare scholen. Israël daarentegen heeft een relatief hoge concentratie van voltijds scholen en programma's voor hoogbegaafde leerlingen. In Europa scoort Finland goed op dit gebied. In elk land geldt wel, dat het aanbod per regio enorm verschilt.

Mariëlle Paul, minister van primair en voortgezet onderwijs, erkent in een kamerbrief die zij recentelijk schreef, dat het herkennen van ondersteuningsbehoeftes en het bieden van passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen nog te vaak onvoldoende is. Daarom heeft het kabinet een behoorlijk bedrag geïnvesteerd in het onderwijs van hoogbegaafde leerlingen en wil het kabinet dit vanaf 2026 structureel gaan doen. De samenwerkingsverbanden zijn echter zelf verantwoordelijk voor de wijze waarop zij deze gelden inzetten. Zij zijn vrij om het geld te besteden daar waar het het meest effectief is. Ook hangt het af welke afspraken er gemaakt zijn tussen het samenwerkingsverband en de scholen. Uiteindelijk bepalen de scholen zelf wanneer zij passend onderwijs inzetten en waar ze de prioriteit leggen. Vraag is dan of het geld op de juiste plek terechtkomt. Van Aarsen, Suijkerbuijk en Heijsters bevestigen dat scholen zelf hun ondersteuningsprofiel kiezen en dus waar zij de prioriteit leggen voor passend onderwijs. Zij stellen dat maar 32% van de schoolbesturen voldoende middelen ontvangt vanuit het samenwerkingsverband om passend onderwijs vorm te geven. 59% van de scholen geeft aan voldoende invloed op de middelenverdeling voor passend onderwijs te hebben. Ouders zijn echter vaak niet op de hoogte van samenwerkingsverbanden en het stelsel van het schoolbestuur. De school is het eerste aanspreekpunt van de ouders. Als scholen niet wijzen op de noodzaak van passend onderwijs voor hun kind of het bestaan van samenwerkingsverbanden, leidt dat vaak tot een onnodige zoektocht naar hulp. Bovendien weten ouders vaak niet dat hun kind hoogbegaafd is, als hij of zij naar school gaat. Problemen komen vaak pas aan het licht bij schoolgaande kinderen, schrijven ook Pijpers en Carmiggelt in hun brochure. Zonnenberg pleit zelfs voor één landelijk samenwerkingsverband voor hoogbegaafde scholen met geoormerkt geld waarbij voor 37.000 leerlingen gespecialiseerd onderwijs kan worden verzorgd om te zorgen dat het geld op de juiste plek komt en kennis en kunde gecentraliseerd is.

Buiten kijf staat dat het niet op jonge leeftijd ontdekken dat een kind hoogbegaafd is, grote gevolgen kan hebben. Emotionele gevolgen, uitvallers, thuiszitters, het niet benutten van talenten, onderpresteren, angststoornissen, depressie, problemen in latere werk; de effecten liegen er niet om. Het kan zelfs zo ernstig zijn, dat het kind niet meer wil leven.

Begrip voor en kennis op het gebied van hoogbegaafdheid zijn belangrijk; iets waar het in het (primair) onderwijs nog aan schort. Terwijl hier een grote rol voor de basisschool is weggelegd. Naast het tijdig (h)erkennen van de hoogbegaafde leerling, is het geven van het juiste onderwijsaanbod van cruciaal belang.

Scholen met de juiste expertise op dit gebied zijn echter schaars in Nederland, voornamelijk in bepaalde (landelijke) regio's. Meer aanbod van speciale scholen in die regio's is wenselijk. Leerkrachten op reguliere scholen zouden meer een signaleringsfunctie moeten hebben, waarna zij een kind met vermoeden van hoogbegaafdheid, kunnen doorsturen naar de juiste experts en school. De meeste hoogbegaafde kinderen zijn namelijk het meest gebaat bij voltijds hoogbegaafdenonderwijs, hetzij in een klas voor hoogbegaafde leerlingen in een reguliere school, hetzij op een voltijds hoogbegaafdenschool. Ook het aanbod van deze scholen is echter in een behoorlijke regio in Nederland veel te gering. Hier valt nog veel eer te behalen.

Samenwerkingsverbanden spelen een grote rol bij de verdeling van de subsidies. Zij bepalen zelf of ze de prioriteit bij hoogbegaafdheid leggen of niet. Bovendien is het niet vanzelfsprekend dat deze subsidies ook bij een school terechtkomen. Dat hangt namelijk weer af of de school hoogbegaafdheid op de begroting heeft staan. Ouders zijn niet op de hoogte van de mogelijkheden en zouden door de basisschool geholpen moeten worden bij hun zoektocht naar de best passende hulp voor hun kind.

Hoogbegaafdheid is nog steeds een ondergeschoven kindje binnen het passend onderwijs. Blijkbaar is het feit in welk dorp of stad je wiegje staat het voornaamste punt of je (op tijd) (h)erkend wordt als hoogbegaafd en of je het juiste onderwijs aangeboden kunt krijgen. En hierdoor uiteindelijk een gelukkiger leven leidt en je je talenten optimaal kan benutten in onze maatschappij.

Bronnenlijst:

Anstadt, R. (6 juni 2024). Wat is de rol van ouders bij het hoogbegaafde kind?
<https://www.onderwijsconsument.nl/wat-de-rol-van-ouders-bij-hoogbegaafdheid/>

Balans. (z.d.). Hoogbegaafdheid. Geraadpleegd op 29 juli 2024 van
<https://balansdigitaal.nl/kennisbank/ontwikkelingsproblemen/welke-ontwikkelingsproblemen-zijn-er/wat-is-hoogbegaafdheid>

Begaafdheidsprofielscholen.nl (z.d.) Geraadpleegd op 19 september 2024 van
<https://www.begaafdheidsprofielscholen.nl/locator/>

Betts, G.T., & Neihart, M. (2010). Revised profiles of the gifted and talented. Geraadpleegd op 5 augustus 2024) van
https://sciencetalenter.dk/sites/default/files/revised_profiles_of_the_gifted_and_talented_-_neihart_and_betts.pdf

Castenmiller, K. (20 augustus 2022). Hoogbegaafde leerling vaak zonder school. Geraadpleegd op 1 september 2024 van
<https://onderwijscommunity.nl/artikelen/hoogbegaafde-leerling-vaak-zonder-school/>

Cross, J. R., Cross, T. L. (2015). Clinical and mental health issues in counseling the gifted individual. *Journal of Counseling & Development*, 93, 163-172.

De Heer, W. (januari 2019). Subsidiereregeling hoogbegaafdheid met addertjes onder het gras.
<https://wetenschap.nu/subsidiereregeling-hoogbegaafdheid-met-addertjes-onder-het-gras/>

Emans, B. (mei 2017). Hoogbegaafden zonder werk: wel de brains, niet de baan. Ad visie.
<https://www.arbeidsdeskundigen.nl/cms/public/files/2017-10/ad-visie-2017-05-hoogbegaafden-zonder-werk.pdf>.

Giftedpeople.nl (z.d.). Welk onderwijs past bij hoogbegaafden? Geraadpleegd op 19 augustus 2024 van <https://giftedpeople.eu/onderwijs-hoogbegaafden>

Haenen, J., Lous, A.M. (2014). Succesfactoren voor passend onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen: adviezen voor (aankomende) leerkrachten en opleidingen. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*. tvho.archief.openjournals.nl.

Ikbenhoogbegaafd.nl (z.d.) Voltijds hoogbegaafden onderwijs. Geraadpleegd op 19 augustus 2024 van
<https://ikbenhoogbegaafd.nl/voltijds-hoogbegaafden-onderwijs/>

Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen. (z.d.). Geraadpleegd van
<https://ihbv.nl/>

Kaspers, F. (oktober 2023). Wat is passend onderwijs? Onderwijsconsument. Geraadpleegd op 29 juli 2024 van <https://www.onderwijsconsument.nl/passend-onderwijs/>

Kennisrotonde.nl (z.d.) Geraadpleegd van <https://www.kennisrotonde.nl/search?input=hoogbegaafdheid>

Kerpel, A. (mei 2014). Hoogbegaafdheid in de klas. Hoofdstuk 13 Hoogbegaafdheid en probleemgedrag. <https://www.lannoocampus.nl/sites/default/files/nieuw%20h13-herziene%20editie.pdf>

Kieboom, T. (september 2015) Hoogbegaafd: als je kind (g)een Einstein is. Lannoo.

Kieboom, T., Venderickx, K. (2017) Meer dan intelligent. Lannoo.

Kumps, L., Dullemond, J. (juni 2012) Hoogbegaafdheid als levenslange eigenschap. E-schrift onderwijswetenschappen, 5-6. <https://www.eduratio.be/eschrift15.html>

Mathijssen, M. (december 2021). Over passend onderwijs bij hoogbegaafdheid. Regel en uitzondering. LBBO Beter Begeleiden. https://www.lbbo.nl/wp-content/uploads/2022/03/LBBO-BBdec21-Regel_en_uitzondering.pdf

Neihart, M., Reis, S. M., Robinson, N. M., Moon, S. M. (2002). The social and emotional development of gifted children: What do we know? Prufrock Press Inc.

Onderwijsinspectie (z.d.). Geraadpleegd op 29 juli 2024, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwijssectoren/toezicht-op-samenwerkingsverbanden-passend-onderwijs/toezicht-en-handhaving-zorgplicht-passend-onderwijs-en>
<https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/onderwijstijd/vraag-en-antwoord/is-maatwerk-in-onderwijstijd-ook-bedoeld-voor-hoogbegaafde-leerlingen>

Pijpers, F., Carmiggelt, B. (2014). Jonge hoogbegaafde kinderen: een bijzondere groep. Kenmerken en problemen [Brochure] NCJ - Nederlands Centrum Jeugdgezondheid. <https://www.ncj.nl/wp-content/uploads/media-import/docs/7127f214-5452-4713-9f6d-9d2625d1327d.pdf>

School&co. (z.d.) Het schaap in wolfskleren: verveelde slimmeriken die de boel op stelten zetten. Geraadpleegd op 5 augustus 2024 van <https://www.schoolenco.nl/2019/02/14/het-schaap-in-wolfskleren/>

Schouten, L., Nijenhuis, G. (februari 2024). Steeds meer kinderen zitten thuis: 'Ik mag van jou niet naar school, dus ik mag van jou geen vriendinnen'. Geraadpleegd op 26 september 2024 van

<https://totdemax.news/2024/02/23/steeds-meer-kinderen-zitten-thuis-ik-mag-van-jou-niet-naar-school-dus-ik-mag-van-jou-geen-vriendinnen/>

Smits, J.A.E. (maart 2019). Speciaal onderwijs voor slimme leerlingen [rapport]. Onderwijsbrabant.nl Geraadpleegd van <https://www.onderwijsbrabant.nl/2019/03/18/onderzoeker-speciale-scholen-voor-slimme-kinderen-hebben-bestaansrecht/>

Stichting Leerplan Ontwikkeling. (z.d.) Geraadpleegd van <https://www.slo.nl/thema/meer/begaafde-leerling/>

Steunpunt passend onderwijs. (maart 2021). Budgetten verdelen, besteden, monitoren & evalueren. Hoe koppelen Samenwerkingsverbanden passend onderwijs hun middelen optimaal aan hun doelstellingen? Geraadpleegd van <https://www.steunpuntpassendonderwijs-povo.nl/wp-content/uploads/2021/04/Budgetten-verdelen-besteden-monitoren-en-evalueren-1.pdf>

Subotnik, R.F. et al. (september 2011). Rethinking Giftedness and Gifted Education A Proposed Direction Forward Based on Psychological Science. Psychological Science in the Public Interest. Geraadpleegd op 26 september van https://www.researchgate.net/publication/258180566_Rethinking_Giftedness_and_Gifted_Education_A_Proposed_Direction_Forward_Based_on_Psychological_Science

SWP Book. (16 mei 2024). Steeds meer kinderen zitten thuis vanwege lichamelijke of psychische problemen. Geraadpleegd op 5 augustus 2024 van <https://www.swpbook.com/nieuws/869/steeds-meer-kinderen-zitten-thuis-vanwege-lichamelijke-of-psychische-problemen>

Van Aarsen, E., Suijkerbuijk, A., Heijsters, L. (2020). Schoolbesturen en passend onderwijs. De rol van schoolbesturen in en hun visie op passend onderwijs. Oberon. nr. 61 in de reeks Evaluatie Passend Onderwijs. Geraadpleegd via <https://www.nro.nl/>

Van Ransbeeck, T.(2016) Is het een vogel, een vliegtuig of een superheld? Elke leerkracht ziet hoogbegaafdheid anders. <https://scriptiebank.be/scriptie/2016/hoogbegaafd-een-exploratief-onderzoek-naar-de-betekenis-van-begaafdheid-voor>

Van 't Klooster, M. (13 juli 1996). Te veel hapklare studiebrokken, te weinig diepte op universiteit. Trouw. <https://www.trouw.nl/voorpagina/te-veel-hapklare-studiebrokken-te-weinig-diepte-op-universiteit~b461eb87/>

Webb, J.T. (1 november 2016) Misdiagnosis and Dual Diagnoses of Gifted Children and Adults. ADHD, Bipolar, OCD, Asperger's, Depression and other disorders. Great Potential Press.

Zonnenberg, L. (oktober 2023). Situatieanalyse voltijd primair onderwijs (PO) voor hoogbegaafden (HB) in Nederland.

<https://hbscholen.nl/wp-content/uploads/2022/10/Uitbreiding-Situatieanalyse-HB-onderwijs-in-NL.pdf>